

O'ZBEK TILINI O'QITISHDA O'QUVCHILARNING MULOQOT QILISH
KO'NIKMALARINI TAKOMILLASHTIRISH

M.O.Obidova

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti akademik litseyi ijrochi direktori

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10048182>

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'zbek tilini o'qitishning nazariy asoslari, o'zbek adabiy til me'yorlariga rioya qilish ko'nikmalarini rivojlantirish mazmun mohiyati va o'zbek tilidagi termin, atamalarning amalda tatbiq etilishi, muloqot qilish malakalarining rivojlanish ko'rsatkichlarini aniqlash va o'quvchilarda muloqot bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarning hosil qilinishi bilan bog'liq tafakkur qilishni o'stirish bo'yicha tilshunos, metodist olimlar hamda psixologlarning ilmiy mulohazalari keltirilib tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: o'zbek tilini o'qitish, muloqot qilish, ilmiy va badiiy tafakkur qilishning konseptual izohlanishi, og'zaki va yozma nutq, bilim, ko'nikma, malaka, nutqiy faoliyat, informativ yondashuvlar.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ ПРИ
ОБУЧЕНИИ УЗБЕКСКОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация. В данной статье рассмотрены теоретические основы обучения узбекскому языку, сущность развития навыков соблюдения норм узбекского литературного языка, а также практическое применение терминов узбекского языка, определение показателей развития коммуникативных навыков и научные мнения лингвистов, ученых-методистов и психологов о развитии мышления, связанном с формированием коммуникативных знаний, умений и навыков у студентов.

Ключевые слова: обучение узбекскому языку, общение, концептуальная интерпретация научного и художественного мышления, устная и письменная речь, знания, умения, компетентность, речевая деятельность, познавательные подходы.

IMPROVING STUDENTS' COMMUNICATION SKILLS IN TEACHING THE
UZBEK LANGUAGE

Abstract. In this article, the theoretical foundations of teaching the Uzbek language, the essence of the development of the skills of observing the norms of the Uzbek literary language and the practical application of terms in the Uzbek language, determining the indicators of the development of communication skills and o The scientific opinions of linguists, Methodist scientists and psychologists on the development of thinking related to the formation of communication knowledge, skills and abilities in students are presented and analyzed.

Keywords: *Uzbek language teaching, communication, conceptual interpretation of scientific and artistic thinking, oral and written speech, knowledge, skills, competence, speech activity, informative approaches.*

Ma'lumki, o'quvchilarga o'zbek tilini o'qitish jarayonida ularning kommunikativligini, nutqiy faoliyatini rivojlantirish bilan birga, o'zaro muloqot qilish ko'nikmalarini hosil qilish asosiy vazifa hisoblanadi. O'quvchilar muloqot qilish jarayonida tilning lisoniy sathlardan, tilning fonetik, grammatik, leksik materiallarini mustahkam egallashi lozim. Til materiallarning xususiyatini, ularni faollashtiriladigan nutq faoliyatining turli xususiyatlari hisobga olinib, ular maxsus tamoyillar asosida tanlanadi. Har bir til materiallari o'zining tanlash tamoyillariga ega. O'quvchilar o'zbek tili materialini mukammal o'rganar ekan o'rganayotganda, ularda muloqot qilish bilan birga, o'zbek tilida mulohaza qilish va munosabat bildirish o'sib boradi. O'quvchilarda muloqot qilish darajalari pedagog va psixologlar tomonidan o'rganilgan. Pedagog va psixolog M.Canale o'z tadqiqotlarida "muloqot o'rganilganda, muloqotdagi so'zlar, og'zaki savodxonligi, nonverballik, ton va ovoz shtiroki hamda qo'llaniladigan tushunchalar tahlil qilinadi. Muloqot natijalari o'rtacha maqsadlarga qarab baholanadi. Muloqotni tahlil qilish va baholash, muloqotdagi muammolar va iste'mol qiluvchilar orasidagi munosabatlarni yaxshilashga xizmat qilishi kerak"¹[28]. M.Canale muloqotni baholashda asosiy e'tiborni yetkazilayotgan yoki qabul qilinayotgan axborotning sifatiga ko'proq e'tibor beriladi.

A.R.Chudinova² o'z tadqiqotlarida muloqotni baholashning mezonlari ehtiyojlar asosida belgilanishini aytadi. "Muloqotni tahlil qilish va baholash – muloqot qiluvchilarning maqsadlarini aniqlash, tushunchalarini aniqlash, mazmunni o'rganish, munosabatlarni tahlil qilish va muloqotdagi nonverballik belgilarni tushunishga yordam beradi"³. Aytish joizki, o'zbek tilida muloqot qilishda tinglovchi va so'zlovchi orasida muayyan maqsad yotadi, shuning uchun o'zbek tilidagi muloqot tili sodda va ravon bo'lishi bilan birga tushunarli bo'lishi ham ayni haqiqatdir.

¹ M.Canale "From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy". – Amerika. 1983-y.

² Чудинова Алла Робертовна. Развитие коммуникативной компетенции учащихся основной школы средствами проектной деятельности (на примере изучения научного стиля речи) Пермь – 2018.33.

³ Э.Ю.Закинов. Коммуникативность как базис человеческого общения // Педагогическое образование и наука. — № 6. — Москва, 2014. — 82 б.

Yuqoridagi ilmiy qarashlarni tahlil qilgan holda, quyidagi o'zbek tilida muloqot qilishning ko'rsatkichlarini belgilash mumkin:

O'zbek tilida muloqot qilishning rivojlanishini boshqalar, atrofdagilar, tengqurlari bilan fikr almashish, ularga axborotni to'g'ri tarzda, tushunadigan tarzda yetkazish nazarda tutiladi. Suhbat mavzusiga oid savolni to'g'ri berish, biroq berilgan savolga aniq va ishonarli tarzda javob berolishini inobatga olish diqqatga sazovor. Shunisi ham muhimki, muloqot qilish vaqtida nutqi sof adabiy til me'yorlariga amal qilinishi va 'z nutqida shevalardan foydalanmasligi hamda so'zlash intonatsiyasiga rioya qilinishi talab qilinadi. Shuningdek, o'quvchilar o'rtasida xabar almashish, aniqlash va tushunish qobiliyatini ifodalash; xabar yuborish, xabar qabul qilish, muhokama qilish va tushunish qobiliyatlari darajalari sinovdan o'tadi.

O'zbek tilida muloqot qilish jarayonida asosiy komponent sifatida munosabat bildirish komponenti ularning ilmiy va badiiy tafakkur qilishiga ta'sir ko'rsatadi. O'quvchilar o'zbek tilidagi muloqoti orqali o'zaro munozara qilishni va murojaat qilishni o'rganishadi. Bu bosqichda, o'quvchilar muloqot va munosabatni tashqi va ichki xabarlar, tushunchalar va tajribalar almashish orqali o'rganishadi.

O'quvchilarni o'zbek tilida muloqot qilish jarayonida quyidagi talablarga javob berishi zarur:

- O'zbek tilining grammatik xususiyatlarini mukammal egallaganligi;
- O'zbek adabiy til me'yorlariga muloqot qilish vaqtida amal qilishi;
- O'z nutqida bog'lanishli mazmundor bo'lgan nutqni erkin va mustaqil yarata olishi;
- o'zbek tilida o'zaro muloqot qilish paytida nutq texnikasiga amal qilib munosabat bildirishi, mulohaza qilishi.

O'zbek tilida muloqot qilishda so'zlovchini tinglay olish zaruriy omillardan biri sanaladi.. O'quvchilarga muloqotda "ishtirok etishning eng muhim qoidasi – gapiruvchining qiziqishini va uning fikrlarini eshitish kerak. Ular jihatdan muloqotlarga qatnashish uchun fikr va ma'lumotlarini o'rganishlari va ularni boshqa insonlar bilan munozara qilishga tayyorlash"⁴ lozim. Buning uchun, o'zbek tilida muloqot tizimini va muloqot kirishish qanday qilinishini tushuntirish va aynan amaliy holatini tajrida tatbiq qilish, xato va kamchiliklar ustida ishlash yanada o'sishiga yordam beradi.

⁴ Д.Самсонова. Коммуникативная компетенция и технологии обучения. Дисс. PhD. – Минск.: 2019-г. – С 120

Demak, o'zbek tilida o'quvchilarni muloqot qilishga o'rgatishda ularning olgan bilimlariga tayanishini va mustaqil munosabat bildirishini, ularning lug'at boyligini oshirish, o'zbek tilida gapirish, so'zlash qobiliyatlarini takomillashuviga erishish asoslidir.

REFERENCES

1. Закинов Э.Ю.. Коммуникативность как базис человеческого общения // Педагогические образование и наука. — № 6. — Москва, 2014. — 82 б.
2. M.Canale "From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy". – Amerika. 1983-y.
3. Чудинова Алла Робертовна. Развитие коммуникативной компетенции учащихся основной школы средствами проектной деятельности (на примере изучения научного стиля речи) Перм – 2018.33.
4. Д.Самсонова. Коммуникативная компетенция и технологии обучения. Дисс. PhD. – Минск.: 2019-г. – С 120
5. Ganiyeva, M. (2021). Effective Methods of TRIZ.
6. Ganiyeva, M. (2023). THE MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPING THE LOGICAL THINKING OF FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS (IN MATHEMATICS LESSONS). Science and innovation, 2(B3), 30-33.
7. Ganieva, M. (2023, June). EMPOWERING LOGICAL THINKING IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH TIPS TECHNOLOGY. In Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education (Vol. 1, No. 12, pp. 62-63).

MODERN SCIENCE
& RESEARCH